

OTTO VON BISMARCK

Zovko, Jure

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:781358>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

OTTO VON BISMARCK

JURE ZOVKO

Split, 2023.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA POVIJEST

OTTO VON BISMARCK

Biografija

Student: Jure Zovko

Mentor: prof. dr. sc. Josip Vrandečić

Split, rujan 2023.

Sadržaj

UVOD.....	1
1. RANI ŽIVOT.....	1
2. STUDENTSKI ŽIVOT I MLADOST	2
3. NOVI ŽIVOT I LJUBAV	4
4. POLITIČKI POČECI.....	5
5. REVOLUCIJA 1848.....	6
6. DIPLOMATSKA KARIJERA.....	9
7. DOLAZAK NA VLAST.....	11
8. PRVI POTEZ – RAT SA DANSKOM.....	13
9. SJEVERNO NJEMAČKA KONFEDERACIJA – SUKOB SA AUSTRIJOM.....	15
10. ZAVRŠNI ČIN – FRANCUSKO-PRUSKI RAT.....	17
11. ŽELJEZNI KANCELAR – KULTURKAMPF	19
12. SUKOB SA SOCIJALISTIMA – SUSTAV SOCIJALNE SKRBI.....	20
13. DIPLOMACIJA I IMPERIJALIZAM	22
14. ODLAZAK S VLASTI I SMRT	23
15. ZAKLJUČAK	25
16. POPIS LITERATURE	26
SAŽETAK	27
ABSTRACT.....	27

UVOD

Otto Eduard Leopold von Bismarck bio je njemački kancelar i državnik. Jedan je od najpoznatijih političara svoga vremena te glavni tvorac Njemačkog Carstva. Njegova duboka pronicljivost i nemilosrdna pragmatičnost učinila ga je neustrašivim suparnikom na diplomatskoj i političkoj sceni kojom je dominirao u svojem relativnom kratkom razdoblju službe. Njegov životni put od jednog izgubljenog mladića do neustrašivog vođe, koji je kontrolirao vanjsku i unutrašnju situaciju države, govori o transformaciji kojom se rijetke povijesne ličnosti mogu usporediti. Unatoč njegovoj plemićkoj pozadini, Bismarck nije pripadao visokom plemstvu stoga je njegov položaj na vrhu vlasti u drugoj polovici 19. stoljeća bio isključivo utemeljen na željeznoj disciplini i radu. On je bio pobornik staroga reda te je sve reforme smatrao štetnima za dugoročnu sigurnost i stabilnost države. Unatoč tome, nije bio potpuno usprotivljen promjenama što najbolje govori njegova kasnija unutrašnja politika prema kojoj je u Njemačkoj uveo najmoderniji sustav socijalne sigurnosti, a koji se u nekoj mjeri koristi i do danas.

Ipak, njegovo je najznačajnije djelovanje bilo na vanjskoj političkoj sceni gdje je točno znao prepoznati vrline i slabosti svojih suparnika te kroz mrežu odnosa, saveza, suparništva i interesa izvući najbolji ishod za svoju zemlju. U ratovima protiv Danske, Austro-Ugarske i Francuske uvijek je znao izvući najbitnije iz sukoba te nikada nije prepustio ostalim faktorima u državi da preuzmu inicijativu kojom bi njegov plan bio ugrožen. Bio je u jednu ruku nemilosrdan prema svima, pogotovo prema podređenima, ali je također imao dozu razumijevanja za suparnike i suradnike te si nije dopuštao da ga prevelike ambicije zaslijepe u prosuđivanju. Takav mu je način djelovanja stvorio razne neprijatelje na dvoru i u vladi što ga je na kraju koštalo pozicije dolaskom novoga cara na vlast. Bez obzira na njegov sramotan odlazak s vlasti za vrijeme Cara Vilima II., njegova je ostavština bila sačuvana u svijesti svih stanovnika mladoga Njemačkog Carstva.

1. RANI ŽIVOT

Otto von Bismarck rođen je 1. travnja 1815. u Schönhausen u pokrajini Altmark.¹ Potječe iz sitno plemićke obitelji koja je pripadala sloju junkera, vladajućem plemićkom sloju Kraljevine

¹ Kurt Kersten, *Bismarck i njegovo doba*. Beograd: Nolit, 1936., str. 13.

Pruske. Otac Ferdinand je potomak jedne oficirske i sitno junkerske obitelji koja je još uz posjed u Altmarku imala i posjede preko rijeke Labe u Pomorju. Za njegov je imetak najviše zaslužan njegov predak Klaus von Bismarck koji je za vrijeme cehovskih borbi uspio osigurati svojoj obitelji zemljište i junkersku titulu. Za svoga oca Otto govori jako malo te upućuje da je bio dosta neuk i neodgovoran. To se najbolje vidi u financijskoj situaciji obitelji koja je tada bila u velikim dugovima, a imanja su propadala zbog nebrige. U suštini je većinu obaveza i poslova vodila njegova majka Wilhelmina von Bismarck rođena Mencken. Potječe iz buržoazijske obitelji koja se proslavila u službi mnogim kraljevima u obliku ministara i savjetnika. Njegova je majka po mnogo čemu bila uvelika suprotnost od oca. Bila je izuzetno organizirana, marljiva i poduzetna, ali je u isto vrijeme bila i častoljubiva te egoistična što se najbolje vidjelo u njezinoj konstantnoj želji za položajem na kraljevskom dvorom i među aristokratskom klasom kojoj nije pripadala.²

Ta je majčina ljubav prema raskoši i statusu rezultirala guranjem sina u diplomaciju kako bi joj još i on dodatno osigurao utjecaja na dvoru. Naravno, Otto je vrlo rano počeo prezirati majčino častoljublje zbog kojega je dosta patio u mladosti. On je smatrao diplomacijom put koji je njegova majka htjela, a ne on sam što mu je onda dodatno razorilo ambiciju za učenjem koja je ionako bila poprilično mala. Glavni razlog zašto je Otto odbijao studirati je bila njegova mržnja i prijezir prema sve više rastućem birokratskom aparatu koji je zahtijevao od pojedinca da se potpuno prepusti kontroli nadležnih za sljedećih deset do dvadeset godina. Mladi entuzijastični nepokolebljiv Otto nije mogao prepustiti ostalima da kontroliraju njegove odluke i aspiracije te je odbio biti nečiji uredski poslušnik. Vrlo se rano rodila i mržnja prema majčinom buržoazijskom sloju za koju on smatra da je glavni protagonist u sve više rastućem birokratskom sloju u državi.³

2. STUDENTSKI ŽIVOT I MLADOST

Mladi Bismarck nije bio zadovoljan odlaskom u Berlin jer je napuštao relativno miran i opušten život u provinciji za velegradsku živahnost i ograničenost. Vrlo se brzo našao u okršaju s visoko obrazovanim sinovima Berlinske aristokracije.⁴ Glavni su razlozi sukoba i prepirka bili političke naravi jer je mladi Bismarck odbijao prihvatiti aktualne liberalne ideje koje su išle protiv

² Isto, 13.-14.

³ Isto, 15.

⁴ Emil Ludwig, *Bismarck*. Paris: Payot, 1984., str. 33.-34.

tradicionalnih vrijednosti onoga razdoblja. On se držao čvrsta tri pojma koja su po njemu bili ključ za budućnost zemlje, a to je Pruska, monarhija i autoritet. Godine 1932. Bismarck stupa na prestižno Sveučilište u Göttingenu u Kraljevini Hannover. Unatoč promjeni okoline i profesora, mladi Bismarck nikada ne mijenja svoj politički položaj te ga čak učvršćuje vjerujući da su plemstvo i kralj ključ stabilne i prosperitetne države. On je vjerovao u njemačko jedinstvo, ali je već onda smatrao da je to moguće jedino željezom i krvlju zbog čega je aktivno izbjegavao predavanja profesora, a pogotovo onih profesora koji su prezentirali liberalnu perspektivu. Njegovo je vrijeme u Göttingenu bilo poprilično jalovo, a jedino zbog čega je ostalo poznato su njegovi studentski nestašlucima i avanture.⁵

Nakon godinu dana vraća se u Berlin gdje ponovno upisuje sveučilište, no i ovom prilikom nije bio puno uspješan mladi Bismarck. Kao što je on sam rekao, niti jedan profesor nije imao veliki utjecaj na njega tijekom njegovog školovanja. Ubrzo Otto odlazi sa sveučilišta te stupa u Prusku državnu službu gdje u početku postaje sudski pripravnik u Berlinu. Sljedećih 5 godina smatra najgorim razdobljem svog života. U Berlinu vrijeme provodi u svom malom skučenom uredu u kojem se isključivo bavi papirologijom i slučajevima koji su trebali biti obavljani isključivo prateći već uspostavljena pravila bez osobnog utiska.⁶

U želji da skрати put do vrha diplomacije odlučuje se na odlazak u Rajnsku oblast gdje će morati samo dvije godine raditi pod njihovom vladom. To će razdoblje također ostati zapamćeno po njegovim nestašlucima i aferama kao što je odlazak na jug s nekom Engleskinjom. Svi ti događaji rezultiraju sve više rastućem dugu koji će Bismarcka još dugo pratiti. U Aachenu postaje pristav druge klase, ali, unatoč tom relativno povoljnom položaju, za ono vrijeme Bismarck i dalje biva nezadovoljan i neodgovoran. Sukobi s obitelji počinju biti sve bučniji i veći, a ljubavne ga avanture sve više bacaju u depresiju.⁷

Pod pritiskom oca koji prijeti prekidom odnosa vraća se u matičnu regiju Brandenburg gdje onda stupa u službu u Potsdamu. Ovaj kratki period je ponovno označen zbunjenošću, melankilijom i tjeskobom, ali je prekinut obaveznim vojnim rokom. Zadnjih mjeseci 1838. sve kao da je pošlo nizbrdo za Bismarcka, od majčinog oboljenja i sve većih obiteljskih dugova do sukoba sa achenskom vladom i razočaranja u ljubavnim odnosima.⁸

⁵ Isto, 35.-36.

⁶ K. Kersten, *Bismarck i njegovo doba*, 18.

⁷ Isto, 19.

⁸ Isto, 20.

3. NOVI ŽIVOT I LJUBAV

Ključni događaj za Bismarcka tijekom njegova odrastanja bila je 1839. godina kada mu umire majka Wilhelmina. Ona je do tada bila glavni protagonist u Bismarckovom životu te su njezine ambicije bile glavni razlog zašto je on proveo silne godine na sveučilištima i stručnim praksama za koje očigledno nije imao nikakve volje. Iako ga je na prvu majčina smrt pogodila, ubrzo osjeća poprilično olakšanje jer je s njega maknut teret koji ga je do tada kočio i pritiskao. Sada je napokon slobodan da pronađe svoj put za koji smatra da je stvoren.⁹

Prilika za novi život javlja mu se vrlo brzo nakon majčine smrti kada mu je ponuđeno upravljanje obiteljskim imanjem. Naime, njegov, sada već star otac Ferdinand, nikada nije imao veliku volju za rukovođenjem imanja i financija te je sve prepustio svojoj poduzetnoj ženi koja je, u tom pogledu, bila oslonac cijele obitelji. Sada kada nje nema, cijela budućnost biva pod upitnikom te uloga rukovoditelja preuzima Otto koji do tada nije imao iskustva vođenjem imanja, a pogotovo ne u poljoprivrednom radu. No, Bismarck je sada imao angažiranost, poduzetnost i revnost čime je za života dominirala njegova majka. On ulazi u novu odgovornost i punim samopouzdanjem i tvrdoglavošću kojom kasnije u životu biva hvaljen. Iako je početak bio težak te pun prepreka i pogrešaka Bismarck, pronalazi način da učini svoja imanja produktivnima i profitabilnima. Nedugo zatim nastupa poljoprivredna kriza u Pruskoj koja pogađa većinu junkera, ali Bismarck ne samo da je prebrodio teško ekonomsko razdoblje, već je njegovo obiteljsko imanje dobilo na vrijednosti osnivanjem manjih fabrika šećera. Takvi su mu manji pogoni omogućili nakupiti dodatni kapital koji je onda uložio u nova zemljišta i time povećao imetak i utjecaj svoje obitelji među ostalim junkerima.¹⁰

Istodobno dolazi do velikog duhovnog zaokreta u Bismarckovu životu. Naime, tijekom svog vremena na imanju, Otto se upoznaje s mladom pobožnom Johannom von Puttkamer, kćerkom konzervativnog junkera poznatog po svom pijetističkom religioznošću. Udvarajući se Johanni, Bismarck je doživio vjersko obraćenje koje je zasigurno bilo rezultat druženja s njom. To je duhovno pročišćenje utjecalo na Bismarckovo političko mišljenje te sada počinje smatrati kršćanstvo temeljem države, a kralja božanskim namjesnikom. Unatoč tome, otac Johanne ne vjeruje Ottu te smatra da je sve to maska kako bi dobio njegov blagoslov.¹¹ Bismarck nastoji

⁹ Lothar Gall, *Bismarck: le revolutionnaire blanc*, Paris: Fayard, 1984., str. 42.-43.

¹⁰ Isto, 44.

¹¹ Isto, 45.-46.

uvjeriti njezinog oca da je preobraženje legitimno te čak odlazi usred zime do njegovih vrata kako bi mu uživo pokazao svoju pobožnost. Premda i dalje skeptičan, gospodin von Puttkamer ipak odlučuje dati blagoslov za njihovo vjenčanje. Po svemu sudeći, to je bio jako sretan i uspješan brak što najbolje govori činjenica da je Otto na svojoj smrtnoj postelji rekao da mu je posljednja želja da ponovno vidi svoju jedinu ljubav.¹²

4. POLITIČKI POČECI

Tijekom Bismarckove ljubavne faze cijelom Njemačkom, uključujući samu Prusku, dolazi do sve većih revolucionarnih zbivanja koje će izaći na površinu 1848. godine. U tom je razdoblju došlo do ogromne ekonomske krize, uzrokovane revoltima u Šleskoj, epidemijom gladi na selima, propadanjem obrtničke klase i rastom industrije i radništva. Bismarck je već 1840. ušao u političke rasprave kroz ulogu predstavnika donjosaske feudalne klase kada je prijašnji predstavnik morao napustiti položaj zbog bolesti. Tada je već sudjelovao u mnogim državnim infrastrukturnim projektima, kao što je gradnja nasipa na rijeci Labi kojom je povećao svoj prestiž i utjecaj među junckerima.¹³

Prvi se pravi politički okršaj zbio 1847. kada kralj saziva skupštinu kako bi dobio prijeko potrebni novac za reforme. Međutim, ostale društvene skupštine nisu imale isti financijski pogled kao i kralj. Gradska je buržoazija i novostvoreno radništvo zajedno sa slobodnim seljaštvom i sitnim plemstvom gledalo na skupštinu kao platformu za reforme i poboljšanje položaja unutar državne hijerarhije. Junckerstvo je i sitno plemstvo je druge strane gledalo na skupštinu kao napad na njihov položaj u državi i privilegirani status. Toj je skupini pripadao i Bismarck, koji je sada, pod utjecajem raznih religioznih pijetističkih krugova, počeo fanatički braniti stari politički ustroj jer ga je smatrao božanskom voljom.¹⁴

Prva je rasprava vođena oko sudstva u kojoj je plemstvo imalo značajne povlastice i potpunu kontrolu nad selom. Građanstvo se, predvođeno idejom kapitalizma i liberalizma, strastveno suprotstavljalo ovoj strukturi i smatralo da svi trebaju biti jednaki pred zakonom te da sudstvo treba biti oslobođeno od svih klasnih interesa. Naravno, junckeri se gorljivo odupiru toj ideji, a ubrzo izbija verbalni sukob između svih članova skupštine.¹⁵ Tijekom prepirke na

¹² Isto, 46.-47.

¹³ K. Kersten, *Bismarck i njegovo doba*, 37.-38.

¹⁴ Isto, 38.

¹⁵ Isto, 39.

govornicu stupa Otto von Bismarck koji se tada nalazio na tribinama visokog plemstva. S čvrstom i snažnom voljom verbalno napada građanske govornike koji su maločas kralju istaknuli da je on obećao svojem narodu ustav kada se borio protiv Napoleona. Bismarck se suprotstavlja toj pretpostavci jer napominje da pruskom narodu nije potreban neki papir kako bi se odupro okupatoru i agresoru. Za njega je to bila borba Prusa protiv kaosa i diktature revolucije. Dakako, ubrzo biva srčano napadnut od strane opozicije te se cijela državna skupština pretvorila u „gostionicu“ s neprestanim urlanjem i vrijeđanjem. U vlastitu hladnokrvnom stilu on zasjedne na govorničku fotelju i uzme novine u ruke te smireno čita novine dok se situacija ne smiri. Taj je trenutak označio Bismarcka za cijeli život i pokazao njegovim suparnicima da taj čovjek igra samo po svojim pravilima.¹⁶

Ta scena u početku nije bila po volji njegovim plemićkim suradnicima jer su smatrali konfrontaciju previše direktnom i vulgarnom. Počeli su ga aktivno izbjegavati te je čak kralj na dvorskim svečanostima odbijao ikakav kontakt s Bismarckom. Ipak, s vremenom sve više konzervativaca stupa u vezu s njim, pogotovo kada na skupštinsku sjednicu stupa pitanje emancipacije Židova. Otto ponovno stupa na govornicu te se srčano suprotstavlja tom prijedlogu, ne iz nekog antisemitizma, već iz političkog instinkta da će njihova emancipacija biti samo početak koncesija koje će na kraju preplaviti skupštinu i dosadašnji državni poredak. Unatoč jakoj inicijativi građanstva, prijedlog se zakona odbacuje te se skupština zaključuje 26. lipnja 1847. Nedugo zatim kralj napokon poziva Bismarcka u svoje kraljevske odaje gdje se zahvaljuje za njegovu borbu u ime Krune i visokog plemstva. On se nakon zaključenja skupštine napokon vjenčaje sa svojom ljubljenom Johannom i odlazi na putovanje u Italiju gdje u Veneciji ponovno susreće kralja Fridrika Vilima IV.¹⁷

5. REVOLUCIJA 1848.

Europski je kontinent prije 1848. godine bio bačva baruta koja je napokon eksplodirala te revolucionarne godine. Njemačka je po mnogo čemu bila epicentar zbivanja s revolucijama od Beča do Berlina. Fridrik Vilim IV., vidjevši što se dogodilo Metternichu u Beču i Luju Filipu u Parizu, odlučuje kroz dva nova patenta osloboditi štampu i sazvati ustavotvornu skupštinu.¹⁸ U

¹⁶ Isto, 40.-42.

¹⁷ Isto, 44.-45.

¹⁸ Franz Mehring, *Historija Njemačke: od kraja srednjeg vijeka*, Zagreb: Kultura, 1951., str. 160.-161.

međuvremenu Vlada, pod vodstvom kraljevog brata i budućeg kralja Vilima, poziva vojne čete u grad koje se onda rasprostiru ispred dvora. Berlinsko pučanstvo tada dolazi do dvorskog trga kako bi prosvjedovalo protiv prisutnosti vojske u gradu. Unatoč mirnom prosvjedu, 18. ožujka 1848. iz vojne se gomile ispucavaju dva hitca koja ekspresno rezultiraju panikom i uzbunom. Na scenu stupaju barikade koje podižu naoružani radnici te opsada dvora započinje. Jedino, zahvaljujući vojsci, nije došlo do ponavljanja događaja iz 1792. godine. Do danas je ostala tajna tko je zapravo naredio ispaljivanje metaka. Mnogi krive princa Vilima smatrajući da je njegova želja za uvođenjem vojne diktature bila razlog krvoprolića.¹⁹

Kriza se u Berlinu prelila na ostatak države te dolazi do revolta u Šleskoj i seljačkih nemira u provinciji. Bismarck se nalazio na susjedovu imanju kada je čuo vijest o revoluciji. Vrlo brzo odlazi na svoje imanje u Schonhausen gdje naoružava svoje seljake i priprema otpor protiv nadolazećih radnički trupa iz lokalnog grada. Kao iz neke opere, Bismarckova seljačka vojska pobjeđuje grupu nediscipliniranih radnika te on počinje skupljati još ljudstva za svoj pohod na Berlin. Do njega tada dolazi vijest o napuštanju vojske iz Berlina čime je kralj postao de facto taocem revolucije. Brzinom munje Bismarck odlazi u Potsdam kako bi se sastao s ostalim ministrima i vojnim zapovjednicima.²⁰

U Potsdamu je vladala potpuna zbunjenost koja je izluđivala Bismarcka. On je uzaludno tražio hitnu akciju kako bi se spasila monarhija. Princeza Augusta, žena princa Vilima, ubrzo prima Bismarcka kako bi mu predložila plan koji uključuje abdikaciju kralja i princa te preuzimanje krune od strane njezinog sina uz arbitražu novostvorene skupštine. On to nedvojbeno odbija jer bi to značilo pobjedu revolucije. On se i dalje zalaže za direktnu konfrontaciju aludirajući na buduću taktiku krvi i željeza.²¹

On odlazi od kampa do dvora, od Magdeburga do Stettina, od oficira do prinčeva kako bi ih nagovorio na ofenzivu, ali ipak uzaludno. Bez kraljevske naredbe niti jedan oficir ne želi djelovati. Nakon nekog vremena u Potsdam dolazi kralj sa svojom obitelji te nastavlja politiku čekanja i odgađanja akcije. Bismarck se, potpuno razočaran kraljevim držanjem i povrijeđen doživljenim porazom, vraća u Schonhausen bez da ga je kralja uopće primio.²²

U tom trenutku Bismarcka pogađa trenutak samosvijesti i realizacije. Vidjevši napokon u kakvom stanju se nalazi njegova države, on napokon priznaje u raznim pismima i objavama da

¹⁹ Isto, 162.-163.

²⁰ K. Kersten, *Bismarck i njegovo doba*, 48.

²¹ Isto, 49.

²² Isto, 51.-52.

je feudalni srednjovjekovni poredak svršen. Na sjednici u Landtagu napominje kako je protiv novih reformi, ali zbog nemogućnosti otpora mora prihvatiti novo stanje nacije.²³ On je bio duboko pogođen novi sustavom protiv kojeg se i borio od prvoga dana. Ipak, shvaćajući novu situaciju, odlučuje se fokusirati na održavanje utjecaja svoje klase i samim time svojih interesa. Na njegovu se sreću u Prusku vratio princ Vilim koji je bio u izbjeglištvu nakon masakra na dvorskom trgu. Nakon nekoliko sastanaka s budućim kraljem Bismarck biva pridobiven. Ugledavši u njega jakog saveznika krune, Vilim poziva Bismarcka u svoj najbliži krug koji se sastojao od vojnih i aristokratskih lica. U ovoj skupini i u nadolazećim događajima Bismarck je odigrao skromnu ulogu. Kada je Landtag prihvatio kraljeve zahtjeve za kreditima, ova skupina oko Vilima odlučuje djelovati te s vojskom ulaze u Berlin i raspuštaju parlament. Time se monarhija ponovno uspostavlja i Bismarck odnosi prvu političku pobjedu.²⁴

Zanesena pobjedom protiv vlastite revolucije nova vlast okreće se gušenju revolucije u ostatku Njemačke. S obzirom na slabost i nediscipliniranost revolucionarnih trupa, pruske su čete vrlo lako izvolijevale pobjedu. Nakon ugušenog ustanka u ostatku Njemačke, Pruska vlast prepoznaje svoj dominantni položaj i, u trenutku slabosti Austrije, osniva Erfurstku Uniju kojom bi preuzela kormilo njemačkog ujedinjena. Bismarck se od početka protivio ovoj ideji jer ju se smatrao produktom revolucije, a ne božanske i plemićke volje. Na sreću, ovaj ga projekt nije dugo zaživio te je već 1849. Austrija, potpomognuta Ruskim Carstvom, zaprijetila Pruskoj ratom ako se napusti novostvorena unija koja je isključila Austriju iz vodstva. Vidjevši opasnost koja prijete Pruskoj, ako uđe u sukob s Austrijom i Rusijom, još da ne spominjemo njegov strah od nove revolucije koja bi se prvom prilikom slabosti vlasti preporodila, Bismarck odmah srčano u svom stilu zahtijeva kralja da pristane na mir pod svaku cijenu. Ponovno biva uspješan te se Olmutzskim punkcijama ukida unija i vraća Njemačka Konfederacija pod vodstvom Austrije. Iako uspješan u svom nastojanju, ovaj dokument predstavlja veliku sramotu za Kraljevinu Prusku koja je bila razoružana bez ispaljenog metka.²⁵

²³ Isto, 56.-57.

²⁴ Isto, 58.-60.

²⁵ F. Mehring, *Historija Njemačke: od kraja srednjeg vijeka*, 64.-66.

6. DIPLOMATSKA KARIJERA

Udarac koji je Kraljevina Pruska dobila u Olmutzkim punktacijama bio je golem. Cijeli njezin prestiž i utjecaj kao da je bio izbrisan preko noći. Njezina slavna i glasovita vojska ponovno je vraćena na razdoblje Napoleonskih ratova.²⁶ U Saveznoj skupštini u Frankfurtu na Majni Pruska biva ismijavana i podcjenjivana od strane Austrijskih diplomata. Potrebno je bilo postaviti nekoga nepokolebljivog i neustrašivog na tu poziciju kako bi sa strasti branio Prusku i njezinu suverenost.²⁷

Na tu poziciju kralju vrhovni zapovjednik von Gerlach predlaže Otta von Bismarcka s obzirom na sve osobine koje posjeduje. Osim toga, Gerlach ga je smatrao previše drskim i tvrdoglavim, a takvim bi ga diplomatska služba u Frankfurtu na Majni udaljila od kralja. Bismarck, iako skeptičan i nesretan zbog napuštanja obitelji i imanja, pristaje na poziv kao vjerni i odgovorni sluga Kruni. Dolaskom u Frankfurt vrlo brzo shvaća u kakvoj se podčinjenoj poziciji nalazi Pruska. U svom govoru u Landtagu godinu dana prije Bismarck napominje da je njegov položaj u vanjskoj politici sasvim jasan, a to je ravnopravno vodstvo Pruske i Austrije u njemačkim poslovima. Ta se realnost ispostavila potpuno pogrešna i neizvodljiva. Pruska je spuštена na razinu ostalih manjih njemačkih država, te su njezini diplomati bili izrugivani. Pod takvim okolnostima Bismarck nije mogao djelovati.²⁸

Kralj ga nakon samo godinu dana službe u Frankfurtu prebacuje u Beč kako bi utjecao na austrijsku poziciju o carinskom savezu. On je simbolizirao zadnji zadnju utvrdu pruskog utjecaja u Njemačkoj Konfederaciji. Bismarck je svim snagama napao ovaj zadatak te je na kraju i bio uspješan što se vidi u formiranju trgovinskog saveza Hannovera i Pruske čime se utjecaj Austrije u sjeveru olabavio. To je bila prva Bismarckova politička aktivnost koja je izjednačila njegove i građanske interese te pokazala njegovu novu pragmatičku i realističku narav koja će ga obilježiti.²⁹

Tom je ishodu potpomogla činjenica da je Europom vladala histerija zbog Krimskog rata. Bismarck, iako uvijek jako blizak Rusiji zbog njezinih kontrarevolucionarnih reakcionarnih akcija, smatra da Pruska mora zauzeti neutralan položaj u kojem može izvući najviše interesa sa svih strana. On kralja aktivno odvlači od pakta s Austrijom znajući da takav ugovor može samo

²⁶ K. Kersten, *Bismarck i njegovo doba*, 76.-77.

²⁷ Isto, 77.-78.

²⁸ Isto, 81.-82.

²⁹ Jonathan Steinberg, *Bismarck: a life*, Oxford: Oxford University Press, 2013., 119.-121.

ugroziti vrijedni odnos s Rusijom. U njegovim je mislima opasnost od poljskog pitanja puno veća za Prusku nego neki tamo križarski rat za oslobođenje Carigrada. Premda je neutralnost na kraju pobijedila, samo činjenica da je Prusija mobilizirala vojsku i verbalno dala potporu Zapadnim silama u ratu, je razočarala i razljutila Bismarck. Da stvar bude još gora, Pruska nije bila uopće pozvana na Pariški kongres što je bilo rezultat austrijskog osvećivanja za neodlučnost. Krimski je rat ipak pokazao prve naznake Bismarckove vanjske politike koja će ga proslaviti.³⁰

Najvrjedniji trenutak njegove diplomatske karijere odvio se u Parizu kada Bismarck na poziv samoga cara Napoleona III. dolazi na industrijsku izložbu. Sama je izložba potpuno nevažna, ali susret ove dvije povijesne ličnosti od ogromnog je značaja. Bismarck se zadivio i oduševio Napoleonovim vladanjem koje se sastojalo od suradnje s građanskom buržoazijom naspram sukoba s njom. Njegova se vladavina održavala zahvaljujući vojsci i kapitalu, dva stupa temeljca koja su svoj oslonac imali u aristokraciji odnosno građanstvu. Takav je način rukovođenja omogućavao iskorištavanje jedne društvene skupine protiv druge, a cilj je bio u balansu snaga u državi. Može se reći da je Bismarck vrlo brzo postao obožavatelj ideje, ali nikada nije pao pod utjecaj Napoleona, već je dapače uvijek bio ravnopravni igrač na diplomatskoj karti.³¹

S novim načinom razmišljanja i novim idejama Bismarck se vraća u Berlin gdje je loše primljen nakon sastanka s Napoleonom. Mnogi ga izbjegavaju i napadaju da je bonapartist te čak izdajnik. Nedugo zatim dolazi u sukob s von Gerlachom oko pitanja vladavine te novonastale Bismarckove ideje upravljanja. On se nakon sukoba razilazi s ultrakonzervativcima te se priključuje umjerenoj struji konzervatizma koja ne isključuje suradnju s ostalim skupinama društva. Od fanatičkog konzervativca, koji se bori za srednjovjekovno stanje, on sada postaje lukavi trgovac koji je spreman učiniti sve za očuvanje Pruske i monarhije.³²

Godine 1857. kralj Fridrik Viliam IV. biva onesposobljen vladati zbog moždane kapi, čime na vlast dolazi regentstvo princa Vilima. U isto vrijeme dolazi do ekonomske krize koja pogađa trgovinsko pučanstvo te ratovi oslabljuju Rusiju što ide u korist zapadnim nacijama. Ponovno dolazi do razgovora između Napoleona i Bismarcka, ali ovaj put mnogo direktnije i konkretnije. Napoleon nalaže da je spreman garantirati Pruskoj zapadne granice ako bi ona ostala neutralna u nadolazećem ratu u Italiji.³³ Bismarck, ovoga puta dosta iskusan diplomat, sugerira da je

³⁰ Isto, 126.-128.

³¹ K. Kersten, *Bismarck i njegovo doba*, 90.-91.

³² Isto, 94.-96.

³³ Isto, 99.-100.

zadovoljan tim prijedlogom, ali potrebno je još dodatno se konzultirati sa svojim kraljem. Time on daje dvosmislen odgovor koji Napoleonu ne znači ništa.³⁴

U Berlinu ulazi u sukob s Vilimom koji planira državni puč kako bi ukinuo i posljednje ostavštine revolucije iz 1848. Bismarck ga iz toga izgovara, a za kaznu biva poslan u Petrograd kao izaslanik. Bio je duboko povrijeđen ovom odlukom jer je želio biti uz regenta te u blizini svoje obitelji i imanja. Život mu je u Rusiji bio tegoban i očajan, a pogotovo nakon što ga je rusko aristokratsko društvo izoliralo jer su znali da je ovamo poslan da odsluži kaznu.³⁵ Tijekom boravka se u Rusiji čak i teško razbolio što mu je dodatno otežalo egzistenciju u tuđini. U tom je razdoblju izbila talijanska kriza te se Pruska, protiv Bismarckove volje, mobilizirala i ušla u pregovore s Austrijom. On se bojavao da će doći do rata u kojemu bi Pruska bila napadnuta na dvije fronte. To je oduvijek predstavljalo najveći strah Bismarcku. Srećom do rata nije došlo zbog ranog sporazuma između zaraćenih strana.³⁶

U ljeto 1861. dolazi do smrti kralja te krize u vladi zbog inauguracije novog kralja Vilima II. koji zahtijeva srednjovjekovnu svečanost koja uključuje poklonstvo, ali se suprotstavlja ustavu. Tada na scenu stupa Bismarckov stari prijatelj de Roon koji poziva Otta natrag u Berlin. Ovom se krizom Bismarck nije puno zanosio jer je, po njemu, bezvrijedna s obzirom na mnogo važnija vanjsko politička pitanja. U povratku u prijestolnicu primjećuje da je kralj postao figura liberalnih krugova kojom dominira njegova žena Augusta. Također, u ovom razdoblju prvi put objavljuje svoj memorandum u kojem se detaljno zalaže za Njemačko pitanje u kojem bi Prusija bila glavni vođa.³⁷

7. DOLAZAK NA VLAST

Zahvaljujući utjecaju kraljice Auguste, Bismarck je ponovno poslan u Petrograd da služi kao ambasador Pruske. Ovog je puta bio potpuno depresivan jer je smatrao da se nikada neće vratiti u Berlin. Na njegovu su se sreću stvari promijenile brže nego što je on mogao zaželjeti.³⁸

Naime, tijekom njegova boravka u Petrogradu izbila je ustavna kriza koja je bila vezana uz novu vojnu reformu. Godine 1860. kralj i vojni vrh su željeli provesti reformu koja je

³⁴ Isto, 101.

³⁵ Isto, 110.-111.

³⁶ Isto, 112.

³⁷ Jonathan Steinberg, *Bismarck: a life*, 161.-163.

³⁸ Lothar Gall, *Bismarck: le revolutionnaire blanc*, 257.

uključivala ukidanje teritorijalnih snaga („Landwehr“) koje su se nalazile izvan regularne vojne strukture, produženje novačenja s dvije na tri godine, pojačanje vojnih postrojbi na mjestima potencijalnih sukoba i povećanje vojnog proračuna. Nije dugo trebalo da se u cijeloj skupštini podigne oporba protiv ovakvog plana te je čak dio junkerstva bilo protiv reforme. Njihova je primjedba bila vezana uz teritorijalne jedinice koje su do sada činile jedini simbol autonomije raznih općina te su njihove jedinice predstavljale patriotizam i nacionalizam dok je vojska bila formirana na disciplini i vojnoj stezi.³⁹ Liberalima je najviše smetala količina novca koja se ulaže u vojsku dok unutrašnja situacija nije razriješena, a da ne spominjemo konstantne borbe oko izmjene ustava po liberalnim načelima. Kako bi dobio potrebnu većinu u donjem domu parlamenta, kralj proglašava izbore. Ispostavilo se da je ta odluka donijela više muke za kralja jer je na izborima liberalna stranka osvojila još više zastupnika u parlamentu nego prije. S ovom novom nadmoći oporba se u potpunosti suprotstavila kralju koji je bio nemoćan u parlamentu. Vlada princa Adolfa se raspala u potpunosti. Vojni vrh i aristokracija predlažu vojni udar te raspuštanje skupštine, no kako je kralj znao da će takva odluka rezultirati građanskim ratom odbio je taj prijedlog. Alternativa je bilo sve manje pa je kralj čak predložio da abdicira u ime svojega sina jer nije želio izgubiti svoju čast napuštanjem reforme. Na kraju ga je od te ideje odgovorio ministar rata Roon koji mu je nakon toga predložio da pozove natrag Bismarcka smatrajući da je jedino on sposoban popraviti ovu situaciju. Kralj popušta te 1862. poziva Bismarcka natrag u Berlin.⁴⁰

Po dolasku u Berlin Bismarck biva odmah doveden do kralja koji mu je onda nakon kratkog razgovora prepustio formiranje nove vlade. To nije bio lak posao s obzirom na to da su svi smatrali da će se vlada raspasti čim izađe pred oporbom u Landtagu. Puna se dva tjedna borio da sastavi vladu, a pritom je neprestano morao lakoumnog kralja nagovarati da ne abdicira. Na prvom zasjedanju predstavlja svoj plan vladanja i ciljeve te tijekom izlaganja prvi put koristi svoju uzrečicu „*Krvlju i željezom*“. Shvativši da ne može provesti svoje željene reforme kroz parlament, on ga odlučuje potpuno zaobići. Naime, u ustavu piše da parlament mora odobriti nove poreze i prireze kojima bi se onda financirala nova vojna reforma, ali ne naglašava što treba učiniti s prijašnjim poreznim zakonom. Tako da Bismarck, uvidjevši rupu u zakonu, odlučuje da će se stari porezni zakonik iz 1861. koristiti kao podloga za oporezivanje.⁴¹ Sljedećih pet godina

³⁹ Ivo Goldstein, *Povijest / Industrijalizacija i nacionalne revolucije: (1848. - 1871.)*, Zagreb: Europapress holding, 2007., str. 228.-229.

⁴⁰ Isto, 237.-239.

⁴¹ Isto, 244.-246.

Pruska koristi isti zakonik iz 1861. za oporezivanje te vlast pritom ima stalan prihod potreban za novu vojnu reformu. Ovaj briljantni politički pothvat samo je prvi u nizu Bismarckovih domišljatih manevara kojima će izigrati svoje protivnike i suradnike.⁴²

Nakon riješene unutrašnje situacije Bismarck se okreće vanjskoj politici u kojoj je cilj uvijek bio i ostao interes i ekspanzija Pruske. Može se reći i da je u ovom trenutku započela borba za ujedinjenje Njemačke. Kroz diplomatske se kanale povezuje s Napoleonom III. kako bi ispitao teren za buduću suradnju protiv Austrije. U Njemačkoj Konfederaciji nagovara male državnice da se priključe Pruskoj i da glasaju za njezine interese u Saveznoj skupštini.⁴³ Austriju u međuvremenu drži u dvosmislenom položaju s konstantnim provokacijama i pohvalama. Prvi je veliki događaj na diplomatskoj sceni bio 1863. kada u Poljskoj izbija ustanak protiv ruske vlasti. ruski car Aleksandar II. ubrzo šalje svoje postrojbe u Poljsku kako bi ugušile ustanak. U istom trenutku Bismarck šalje poruku caru kako bi mu izjavio punu potporu u njegovoj borbi te čak šalje prusku vojsku kako bi pomogla Rusima da brže ugase ustanak. Iako se cijela Europa suprotstavila ovoj odluci, Bismarck je nastavio s politikom podupiranja Rusije. Postojala je šansa da čak Bismarck bude otklonjen s pozicije premijera, ali je kralj odbio njegovu rezignaciju. Veliki je međunarodni pritisak bio vršen nad Petrogradom te je ruski car, kako se ne bi našao u istoj situaciji kao za vrijeme Krimskog rata, poslao veliku zahvalu Bismarcku za pomoć u gušenju ustanka. Ovo je bio prvi domino u Bismarckovoj vanjskoj politici koji je pripremljen za buduće akcije.⁴⁴

8. PRVI POTEZ – RAT SA DANSKOM

Najveća prijetnja za Bismarckove planove na početku biva sami kralj Vilim II. Po završetku poljskog ustanka austrijski car Franjo Josip poziva pruskog kralja Vilima na sjednicu u Saveznoj skupštini u Frankfurtu. Cilj je skupštine je bio reorganizacija cijele Njemačke Konfederacije u korist Austrije. Kako bi to postigla, morala je dobiti potporu od većine prinčeva i kraljeva u skupštine te su svi članovi trebali biti prisutni kako bi skupština dobila na legitimnosti. Bismarck je istog trenutka primijetio da je sve ovo zamka Austrije koja je unaprijed dobila potporu od ostalih članica za svoju reformu.⁴⁵ Samim time pruski kralj bi bio prisiljen prihvatiti sve zahtjeve

⁴² Isto, 246.-247.

⁴³ Isto, 252.-253.

⁴⁴ Isto, 254.

⁴⁵ K. Kersten, *Bismarck i njegovo doba*, 144.-146.

stavljene pred njim. U početku se Bismarck snašao tako da je rekao da je oblik poziva uvrjedljiv za kralja te da je trebao biti svečaniji i formalniji. Kralj Vilim, koji je uvijek bio poznat kao nesigurna i častoljubiva osoba, odlučuje odbiti poziv na temelju svoje časti koja je povrijeđena. Nedugo zatim u Berlin dolazi cijela skupštinska povorka s kraljem Saske na čelu koji osobno uručuje poziv Vilimu. Sada pak nije bilo drugog načina da se nagovori kralj osim pritiskom i silom. Na sastanku, koji je nastupio između kralja i Bismarcka, došlo je do potpune ekstaze emocija i mišljenja. Izbile su vulgarne svađe, počele su padati suze te je čak Bismarck otkinuo bravu na vratima da pokaže kralju koliko je ovo važna odluka. Izjavio mu je da ako pristane na bilo što u skupštini da će cijeli suverenitet države i vojske predati Austriji. Pod ovakvim pritiskom kralj popušta te odbija poziv u skupštinu.⁴⁶

Sada kada su mu leđa osigurana od Austrije, Bismarck se okreće svojoj prvoj meti, Danskoj. Naime, kada je Njemačkom 1848. buknuo revolucija, u Danskoj se na sjeveru vlast promijenila u korist liberala koji su tražili ustrojstvo danske nacije s njezinom teritorijalnom jedinstvenošću. Glavni je problem bio vezan uz pokrajine Schleswig i Holstein koji su *de jure* pripadali Njemačkoj Konfederaciji, ali je *de facto* nad njima kontrolu vršila Danska. Kada je 1848. Danska pokušala anektirati pokrajinu Schleswig, napadnuta je od strane Pruske i njezinih njemačkih saveznika. Intervencijom stranih velesila rat je zaustavljen te je potpisan Londonski protokol kojim je zabranjeno anektiranje ovih dviju pokrajina.⁴⁷

Godine 1863. umire danski kralj te se ponovno otvara pitanje državne jedinstvenosti. Danska vlada započinje proces aneksije te njemačke države stvaraju pritisak na Prusku i Austriju s namjerom da reagiraju. Sada je Bismarck uočio fantastičnu priliku za vanjsko političku ekspanziju. Kako bi spriječio ponovnu intervenciju stranih sila, osigurao je neutralnost Francuske kroz buduće koncesije i Rusije kroz pomoć u poljskom ustanku. Danska se uzdala u pomoć Velike Britanije, ali bez ova dva suradnika Britanci ne bi nikada sami intervenirali. Nakon što je osigurao neutralnost stranih sila, Bismarck se okreće Austriji. Njegov je cilj oduvijek bio osvojiti barem jednu od tih dviju pokrajina, ali potpuna bi aneksija značila ekspanzivni rat, a ne rat oslobođenja kao što je želio da izgleda na međunarodnoj sceni. Rješenje se tog problema nalazilo u zajedničkoj intervenciji s Austrijom koja bi onda bila prisiljena zauzeti barem jednu od tih pokrajina. Politička je pragmatičnost bila na svom vrhuncu.⁴⁸

⁴⁶ Isto, 146.-148.

⁴⁷ Erich Eyck, *Bismarck and the German Empire*, New York: W. W. Norton & Company, 1964., str. 57.-59.

⁴⁸ Isto, 60.-62.

Pod geslom njemačkog jedinstva i oslobođenja, Austrija i Pruska u veljači 1864. godine napadaju Dansku. Rat je bio brz i efikasan te je Danska kapitulirala već u listopadu. U mirovnim pregovorima Bismarck tražio priključenje oba teritorija Prusiji, a Austrijanci, kako ne bi ostali praznih ruku, traže Holstein za svoje napore. To je upravo ono što je Bismarck želio kako bi zadržao svoju reputaciju i kredibilitet među ostalim državama. Na konvenciji u Gasteinu odlučeno da će Schleswig pripasti Prusiji, a Holstein Austriji. Iako je u početku izgledalo kao kompromisno rješenje za obje strane, na kraju se ispostavilo kao najveća zamka za naivnu Austriju.⁴⁹

9. SJEVERNO NJEMAČKA KONFEDERACIJA – SUKOB SA AUSTRIJOM

Bismarck je vrlo brzo započeo s drugim dijelom svoga plana što je bila provokacija Austrije. Počeo je širiti lažne tvrdnje o situaciji u Holsteinu gdje su bile pozicionirane austrijske trupe. Izjavljivao je da su austrijski vojnici nesposobni i neodgovorni te da je pokrajina postala leglo revolucionarnih zbivanja. Također, Bismarck je među stranim diplomatima ismijavao austrijske časnike i generale koji su po njegovim riječima otežali rat s Danskom svojom nesposobnošću. Austrijanci su bili svjesni tih izjava te u želji da vrate trupe natrag na jug odlučuju promijeniti dogovoreni sporazum tako da predlože ujedinjenje ovih dvaju pokrajina u Saveznoj skupštini. Opazivši to, Bismarck se okreće vanjskoj politici kako bi kroz diplomaciju osigurao vlastitu poziciju u nadolazećem sukobu s Austrijom koju je smatrao neizbježnom.⁵⁰

Prvi je potez bio na dvoru kralja Viktora Emanuela II. gdje je Bismarck, znajući talijanske ambicije prema regiji Veneto, zatražio vojni savez protiv Austrije. Srećom, Talijane nije trebalo dugo nagovarati te se nakon toga Bismarck prebacio u Pariz. Napoleon III. je bio zainteresiran za proširenje svog utjecaja i prestiža u Europi, pogotovo kada je u pitanju bila teritorijalna ekspanzija Francuske. Kako bi nagovorio Napoleona da ostane neutralan u nadolazećem ratu, Bismarck mu je obećao teritorijalne koncesije na zapadnoj obali Rajne u budućnosti. Smatrajući Prusku slabijom silom, Napoleon prihvaća prijedlog jer porazom Austrije njegova država postaje najснаžnija velesila centralne Europe.⁵¹ Ni u najluđim snovima Napoleon nije zamišljao

⁴⁹ Isto, 70.-73.

⁵⁰ Isto, 84.-86.

⁵¹ Isto, 88.-90.

ubjedljivu pobjedu Pruske. Francuski je car na kraju bio potpuno izigran. S druge strane, Rusija je ostala potpuno neutralna kao zahvala za prusko pomaganje u poljskom ustanku.⁵²

Početak je rata označen Bismarckovim optužbama prema austrijskom caru da krši dogovoreni sporazum. Kao reakciju na to Austrija odlučuje pitanje pokrajine prepustiti Saveznoj skupštini u Frankfurtu što je direktno kršilo konvenciju u Gasteinu. Sada Pruska ima potreban *casus belli* te šalje svoje postrojbe u Holstein. Austrija tada nema izbora te u Saveznoj skupštini proglašava rat Pruskoj. Ni pokušaj atentata na Bismarcka samo par dana prije izbijanja sukoba nije spriječio nadolazeći rat. Načelno je na papiru Njemačka konfederacija s Austrijom bila superiornija strana, ali nadolazeći sukob će prikazati sve zastarjele elemente austrijskog vojnog stroja dok će se Pruska formalno probiti na političku scenu Europe kao najelitnija i najmodernija vojska svoga vremena.⁵³ Iako je sami rat započeo vrlo sporo s malim brojem lokalnih okršaja, do presudnog trenutka nije trebalo dugo čekati, a odvio se kod sela Königgrätz u Češkoj. Zahvaljujući taktičkom genijalnošću vrhovnog zapovjednika Helmutha von Moltkea, koji se lako može smatrati najvažnijom povijesnom figurom ovoga rata, pruska vojska odnosi potpunu i odlučujuću pobjedu protiv austrijskih snaga koji su primorani na povlačenje sve do Beča. Uz dodatne je uspjehe pruske vojske na području rijeke Majne i Kraljevine Bavarske, pobjeda bila zagarantirana u roku 7 tjedana. Ovakav neviđen uspjeh ubrzo je stvorio plodno tlo za ogromne apetite koje su pokazali Vilim II. i feldmaršal von Moltke predlagajući aneksiju velikog dijela austrijskog teritorija. Bismarck se odupro takvom prijedlogu jer je znao da će takva akcija imati negativne posljedice na pruski položaj na međunarodnoj sceni. Bojao se uz to i francuske intervencije ako bi se rat nastavio dalje. Zajedno s princem Fridrikom Vilimom uspijeva nagovoriti kralja da pristane na primirje s Austrijskim Carstvom.⁵⁴

U Pragu 1866. potpisuje se mir između ove dvije velesile, a rezultat je bio uspostava dominacije Pruske na njemačkim teritorijem. Ukida se dugogodišnja Njemačka Konfederacija te se regije Schleswig, Holstein, Frankfurt, Hanover, Hesse-Kassel i Nassau priključuju novoj Sjevernonjemačkoj konfederaciji. To novo političko tijelo sastojalo se od svih njemačkih država sjeverno od rijeke Majne. Austriji je također bilo zabranjeno miješanje u unutrašnje njemačke poslove te je politički bila izolirana od ostalih njemačkih država na jugu.⁵⁵

⁵² Isto, 90.

⁵³ Jonathan Steinberg, *Bismarck: a life*, 250.-25.

⁵⁴ Isto, 253.-255.

⁵⁵ Isto, 256.

10. ZAVRŠNI ČIN – FRANCUSKO-PRUSKI RAT

Novonastala je Sjevernonjemačka konfederacija bila osmišljena po planu pruskog kancelara Otta von Bismarcka koji je osobno stvorio i osmislio njezin ustav. Po ustavu, izvršnu je vlast obnašao predsjednik čiju je poziciju nasljedno imao pruski kralj, a njemu je direktno pomagao kancelar koji je bio odgovoran samo njemu. Naravno, kao predsjednik konfederacije, kralj Vilim II. je imenovao Bismarcka kancelarom konfederacije. Zakonodavstvo je bilo u nadležnosti Reichstaga, narodno izabranog tijela, i Bundesrata, savjetodavnog tijela koje je predstavljalo kralja i činilo gornji dominantniji dom parlamenta. Bismarck je također preuzeo ulogu ministra vanjskih poslova kako bi nastavio dominirati diplomatskim područjem.⁵⁶

Vojni je uspjeh donio Bismarcku ogromnu političku podršku u Pruskoj, te je na izborima 1866. doživio veliku pobjedu koja mu je zagarantirala većinu u Landtagu. Novom je većinom dobio odobrenje za proračune koji su se provodili tijekom protekle četiri godine bez suglasnosti parlamenta. Također je kao nagradu dobio novčanu potporu koju je iskoristio da kupi imanje u Varzinu, sada dijelom Poljske.⁵⁷

Pobjeda Prusije nad Austrijom povećala je postojeće napetosti s Francuskim Carstvom. Napoleon III. se nadao kompenzacijama na istočnoj obali Rajne zbog svoje neutralnosti u Austro-pruskom ratu, ali zbog munjevitih pobjede Prusa i Bismarckovog čeličnog odupiranja zahtjevima francuski car se morao povući. Tenzije su između Berlina i Pariza sve više rasle te se, kako bi ohladio odnose, Bismarck okreće ponudama i komplimentima. Cilj je bio održati neutralan odnos u ovom početnom razdoblju kako bi Prusija mogla konsolidirati novi teritorij i obnoviti vojsku. On je znao da je budući sukob s Francuskom neizbježan, ali je bilo potrebno natjerati Francuze da budu agresori kako bi na međunarodnoj sceni Pruska mogla glumiti žrtvu i time odvući pažnju s njezinih velebnih ambicija. Ta je ambicija naravno bila ujedinjenje Njemačke, ali je zato bilo nužno suradništvo s južnim njemačkim državama koje su trebale dobrovoljno pristupiti novom državnom projektu. Ključno je bilo stvoriti vanjskoga agresora koji je mogao biti deklariran kao neprijatelj njemačkog naroda i time aktivirati nacionalni osjećaj koji je dominirao Njemačkom zadnjih desetljeća.⁵⁸

⁵⁶ Gordon Alexander Craig, *Germany, 1866–1945*, Oxford: Oxford University Press, 1980., str. 15.-18.

⁵⁷ Isto, 18.-19.

⁵⁸ Isto, 20.-22.

Prilika je za to bila 1870. godine kada je njemačkom princu Leopoldu od Hohenzollern-Sigmaringena ponuđeno španjolsko prijestolje, upražnjeno od revolucije 1868. godine. Francuzi su protestirali i tražili povlačenje Leopoldove kandidature. Nezadovoljni samo tim ustupkom, francuski veleposlanik zahtijeva Vilima II. da proglasi dekret kojim bi garantirao da niti jedan član Hohenzollern obitelji neće sjediti na španjolskom prijestolju. Pruski je kralj to odbio te je naložio Bismarcku da objavi javnost o ovom događaju. Kako bi izazvao reakciju od francuske i njemačke javnosti, Bismarck se okreće montaži razgovora iz koje bi se obje strane osjećale uvrijeđene. Taj je potez još jednom pokazao Bismarckovu lukavost i pronicljivost u diplomaciji. Reakcije su bile bijesne, odnosno očekivane, te uvrijeđeni Francuzi s Napoleonom III. na čelu proglašavaju rat Prusiji. Njemačke su južne države vidjele Francusku kao agresora te su se, potaknute nacionalizmom i patriotizmom, okupile na strani Pruske.⁵⁹

Rat je bio veliki uspjeh za Prusku jer je njemačka vojska, pod zapovjedništvom Helmutha von Moltkea, nizala pobjedu za pobjedom. U razdoblju od samo mjesec dana obje su francuske vojske bile zarobljene kod Metza i Sedana. U potonjem je slučaju francusku vojsku predvodio sam Car Napoleon III. koji je onda pao pod zarobljeništvo Bismarcka. S Carem u zarobljeništvu, Bismarck i pruska vojska se okreću prema Parizu. Nova republikanska vlast, koja je preuzela kontrolu nad Francuskom i zbacila Napoleona s prijestolja, pokušava formirati novu vojsku kako bi branila Pariz. Bismarck i Moltke se, znajući da nema potrebe za direktnim napadom na dobro utvrđeni grad, odlučuju na opsadu grada. Nesuglasice su se stvorile jedino kada je Moltke zatražio bombardiranje grada artiljerijom što je Bismarck u potpunosti odbio.⁶⁰

U međuvremenu se Bismarck okrenuo svojim južno njemačkim saveznicima kako bi osigurao ujedinjenje Njemačke. Pregovarao je s predstavnicima Bavarske, Badena i Württemberga, nudeći im posebne ustupke ako pristanu na ujedinjenje. Pregovori su bili uspješni, velikim dijelom zbog nacionalnog osjećaja koji buktio u državama, te je Vilim I. od Pruske proglašen njemačkim carem 18. siječnja 1871. u Dvorani zrcala u Versaillesu. Novo Njemačko Carstvo bilo je federacija koja se sastojala od 25 država (kraljevstva, velikih vojvodstva, kneževina i slobodnih gradova) koji su zadržali određenu autonomiju.⁶¹

Zbog revolucije u Parizu, u nedostatka ljudstva i financija, francuska je vlada bila primorana pristati na kapitulaciju.⁶² Primirje, koje je potpisano u Versaillesu 1871., rezultiralo je

⁵⁹ Isto, 23.-26.

⁶⁰ E. Eyck, *Bismarck and the German Empire*, 115.-117.

⁶¹ Isto, 118.-119.

⁶² Jonathan Steinberg, *Bismarck: a life*, 311.

predajom pokrajina Elzas i dijela Lotaringije novom Njemačkom Carstvu, što je bilo protiv Bismarckove volje, te je Francuska također bila dužna platiti odštetu ekvivalentnu odšteti koju je Napoleon nametnuo Pruskoj 1807. godine. Mnogi se pitaju je li Bismarcku bio cilj proširiti Sjevernonjemačku konfederaciju ili jednostavno povećati moć Kraljevine Pruske, ali bez obzira na njegove prvotne ambicije trenutni uspjeh je bio nezapamćen još od vremena Bonaparte. Pruski su vojni uspjesi u tri regionalna rata proizveli entuzijazam i ponos koji je Bismarck iskoristio za promicanje ujedinjenja i reorganizaciju političke slike Europe. U samo 8 i pol godina uspio je ujediniti Njemačku zahvaljujući svojom čistom snagom osobnosti, svojom briljantnošću, nemilosrdnošću, pragmatičnošću i fleksibilnošću. Ovo je predstavljalo vrhunac njegove karijere koji ga je učinio besmrtnim i vječnim u očima svih Nijemaca.⁶³

11. ŽELJEZNI KANCELAR – KULTURKAMPF

Godine 1871. Bismarck je podignut u čin Fürst (princa) te je također imenovan prvim carskim kancelarom Njemačkog Carstva čime je imao gotovo potpunu kontrolu nad unutarnjom i vanjskom politikom. Među prvim se političkim djelovanjima Bismarck posvetio konsolidaciji i ujedinjenju različitih krajeva Carstva. To je uključivalo proces germanizacije koji se najviše osjetio na područjima nacionalnih manjina kao što je bio slučaj s Dancima na sjeveru, Francuzima na zapadu i Poljacima na istoku. Posebno je prema Poljacima Bismarck okrutno postupao što je bilo u duhu pruske povijesti.⁶⁴

S priključenjem novih južnih država Njemačko Carstvo je dobilo veliku katoličku manjinu koja nije bila prisutna na sjeveru. Bismarck je bio izuzetno zabrinut za budućnost Carstva u kojemu velika vjerska manjina biva podržavana od stranoga tijela. Da bi stvari bile još kompliciranije, na čelo je Rimokatoličke Crkve došao asertivni Pio IX. koji je proglasio bulu o Papinoj nepogrešivosti. Rezultat je tih tenzija bio Kulturkampf („kulturalna borba“) odnosno program koji je nastojao kontrolirati klerikalnu opasnost zakonodavstvom koje ograničava političku moć Katoličke crkve. Već početkom 1871. Bismarck je pokušao nagovoriti ostale europske države da zajedno stvore sistem koji bi kontrolirao moć i utjecaj kurije, ali bez uspjeha.⁶⁵ Sljedeće godine Bismarck intenzivira Kulturkampf te veliki broj katoličkih biskupa i svećenika

⁶³ Isto, 311.-312.

⁶⁴ Alan John Percivale Taylor, *Bismarck: the Man and the Statesman*, New York: Alfred A Knopf, 1955., str. 133.

⁶⁵ Ronald J. Ross, *The Failure of Bismarck's Kulturkampf: Catholicism and State Power in Imperial Germany, 1871–1887*, Washington D.C.: Catholic University of America Press, 1998., str. 17.-20.

biva zatvoren ili prognan. Zabrinutost se povećala pojavom Katoličke stranke centra koja je po njemu bila simbol prevelike moći biskupa i pape nad njemačkim katolicima. Uz potporu antiklerikalne Nacionalne liberalne stranke, koja je postala Bismarckov glavni saveznik u Reichstagu, ukinuo je Katolički odjel pruskog ministarstva kulture i protjerao sve isusovce iz države. Dodatni su zakoni iz 1873. godine pruskoj vladi omogućili nadzor nad obrazovanjem rimokatoličkog svećenstva i ograničili disciplinske ovlasti Crkve na njemačkom teritoriju.⁶⁶

Program je bio korišten i u vanjsko političke svrhe jer je Bismarck nastojao destabilizirati katoličke režimu u Belgiji i Francuskoj, ali bez većih uspjeha. Katolicima nije trebalo dugo da se konsolidiraju i uzvrate udarac što su i učinili ojačavanjem Stranke centra. Ubrzo se javno mnijenje okrenulo protiv Bismarck smatrajući ga ateistom i tiraninom.⁶⁷ Da bi stvari bile gore, novi socijalistički pokret je počeo koristiti sekularizaciju za napad na sve religije, a pobožni pijetist Bismarck to nije mogao dopustiti. Kako bi sačuvao svoj preostali politički kapital Bismarck je napustio politiku Kulturkampf te je čak tražio potporu Stranke centra protiv nadolazećeg sukoba sa socijalistima. Dolaskom novog pape na vlast napetosti su se smirile te su Bismarck i Lav XIII. potpisali sporazum u kojem Papa zadržava kontrolu nad izborom biskupa, a Crkva podržava ujedinjenje i većinu Bismarckove politike. Ipak katolici nisu nikada zaboravili njegov kulturni rat.⁶⁸

12. SUKOB SA SOCIJALISTIMA – SUSTAV SOCIJALNE SKRBI

U drugoj polovici 19. stoljeća u Europi je zavladao duga depresija koja je pogodila industriju i poljoprivredu. Kako bi zaštitio interese junkera i njemačke ekonomije, Bismarck je započeo postavljanje tarifa i carina koje bi zaštitile ugrožene državne frakcije. Ta ga je odluka koštala koalicije s liberalima koji su činili glavni oslonac u Reichstagu tijekom početnog perioda ujedinjenje Njemačke. Bismarck se ponovno okreće svojim konzervativcima i novom savezniku u Stranci centra kako bi osigurao položaj u parlamentu. Liberali su ovim događajima u potpunosti nestali s političke scena, a zamijenili su ih socijalisti koji će postati najveći unutrašnjopolitički protivnik Bismarcka.⁶⁹

⁶⁶ Isto, 20.-22.

⁶⁷ Isto, 126.-128.

⁶⁸ Isto, 140.-141.

⁶⁹ Ulf Dirlmeier, *Povijest Njemačke*, Zagreb : Barbat, 1999., str. 181.

Bismarck je sa zabrinutošću promatrao rastući međunarodni socijalistički pokret, a posebno Njemačku socijaldemokratsku stranku (SDP) koja je u svakim izborima postajala sve jača. Godine 1878. Bismarck je pokrenuo niz represivnih antisocijalističkih mjera kojima se zabranjuju socijalističke organizacije, skupovi i sindikati, cenzuriraju novine i ograničavaju socijalističke aktivnosti. Na izborima su policajci imali naređenja da ometaju socijalističke skupove i da uhićuju članove SDP-a kojima su onda sudili policijski sudovi. Unatoč tome, SDP-e je nastavio rasti u Reichstagu i na svakim je izborima povećao broj zastupnika. Glavni je razlog tome bio bijedan položaj radnika u Njemačkom Carstvu koji je stvarao nesigurnost egzistencije, brigu i prijezir prema vladajućem sloju.⁷⁰

Kako bi pridobio radničku klasu, Bismarck se okreće socijalnoj reformi i formiranju državnog sustava socijalne skrbi koju je on nazvao „praktičnim kršćanstvom“. Glavna pritužba vladajuće elite prema ovoj ideji je bila prevelika uloga socijalista u vođenju države.⁷¹ Samim time Bismarckova je ideja bila implementirati programe socijalne skrbi koji su bili prihvatljivi konzervativcima bez ikakvih socijalističkih faktora. On je također surađivao s velikim industrijskim poduzećima kako bi potaknuo njemački gospodarski rast, a pritom dajući radnicima veću sigurnost i status u institucijama. Bismarck je otvorio raspravu o toj temi u studenom 1881. u Reichstagu kada je iznio svoj prijedlog programa. Njegov je program bio izravno usmjeren prema osiguranju koje je trebalo povećati produktivnost radnika, poboljšati radne uvjete i orijentirati političku pozornost na vladu. On je uključivao osiguranje od bolesti, osiguranje od nezgode, invalidsko osiguranje i starosnu mirovinu. Reichstag nije istoga trenutka prihvatio sve Bismarckove prijedloge koje je predložio, ali je zato postavljen presedan koji će u nadolazećem razdoblju uroditi plodom.⁷²

Prvi zakon koji je sproveden, bio je Zakon o zdravstvenom osiguranju iz 1883. godine. On je uspostavljen kako bi se osiguralo zdravstveno osiguranje za njemačke industrijske radnike. Zdravstvena je služba, koja je brinula o zdravlju radnika, uspostavljena na lokalnoj razini dok su troškovi podijeljeni između poslodavaca i zaposlenika. Službu je činilo povjerenstvo čiji su članovi bili birani iz svakog zavoda što je imalo neželjenu posljedicu stvaranja prvih malih socijalističkih uporišta u javnoj službi. Drugi je veliki zakon bio Zakon o osiguranju od nezgoda i bolesti iz 1884. godine.⁷³ Unatoč dugotrajnoj opoziciji od strane liberala i Stranke centra, koji

⁷⁰ E. Eyck, *Bismarck and the German Empire*, 160.-162.

⁷¹ U. Dirlmeier, *Povijest Njemačke*, 188.

⁷² Isto, 189.- 190.

⁷³ G. A. Craig, *Germany, 1866–1945*, 171.-173.

su smatrali da se ovim zakonom stvara državni socijalizam, zakon se odobrava pod uvjetom da poslodavac snosi sve troškove nezgode bez državne pomoći. Zadnji zakon koji je primijenjen je bio Zakon o starosnom i invalidskom osiguranju iz 1889. godine. On je osmišljen kako bi osigurao mirovinsku naknadu za radnike koji su navršili 70 godina, a podjednako ga financiraju poslodavci i radnici. Za razliku od programa osiguranja od nezgode i bolesti, ovim su programom obuhvaćene sve kategorije radnika (industrijski, obrtnički, poljoprivredni,...). Program je invalidskog osiguranja bio namijenjen osobama s trajnim invaliditetom te ga je nadzirala nacionalna vlast.⁷⁴

13. DIPLOMACIJA I IMPERIJALIZAM

Najzapaženiji i najznačajniji utjecaj Bismarck je ostavio na vanjsko političkom planu. Nakon što je ujedinio Njemačku, Bismarck se sada posvetio promicanju mira u Europi. Glavna je prijetnja dolazila iz Pariza gdje je francuski revanšizam svakodnevno rastao u krilu nove republikanske vlasti. Bismarck je stoga vodio politiku diplomatske izolacije Francuske. Energično je i neiscrpno radio na formiranju saveza koji bi spriječili početak bilo kakva rata u Europi. Bio je svjestan da ostatak kontinenta nije previše radostan prema novom moćnom Carstvu koje je totalno promijenilo ravnotežu u Europi, samim time glavni cilj je bilo onemogućiti ikakvo udruživanje protiv Njemačke. Glavni je oslonac stvoren 1873. godine u obliku Lige triju careva koji se sastojao od Njemačke, Austrije i Rusije. Tim je savezom Bismarck zagarantirao mir na istoku te spriječio rat na dvije fronte čega se oduvijek bojao. Nažalost, ovaj savez nije dugo trajao zbog nesuglasica između Austrijanaca i Rusa na Balkanu. S obzirom na ishod ovoga saveza, Bismarck se usmjerio prema bilateralnim savezima kao što je savez s Rusijom i Rumunjskom te prijateljsko pregovaranje s Velikom Britanijom.⁷⁵

Što se tiče kolonijalne ekspanzije, Bismarck se oduvijek protivio kolonijalizmu. Tvrдио je da bi teret dobivanja, održavanja i obrane takvih posjeda nadmašio svaku potencijalnu korist. Ipak na Berlinskom kongresu 1884. do 1885. Bismarck se odlučio formirati njemačko kolonijalno carstvo u Africi i Pacifiku. Mnogi smatraju da je glavni razlog za tako naglu transformaciju bilo javno mnijenje koje je počelo zahtijevati kolonije zbog njemačkog prestiža.⁷⁶ Njemačke nove

⁷⁴ Isto, 173.-174.

⁷⁵ E. Eyck, *Bismarck and the German Empire*, 127.-129.

⁷⁶ Isto, 166.-169.

kolonije sastojale su se od današnjih država Togo, Kamerun, Ruanda, Burundi, Tanzanije i Namibije. Njemačka je također stekla kolonije i na Pacifiku, poput njemačke Nove Gvineje. Bismarckova je imperijalistička politika bila determinirana unutrašnjim političkim i ekonomskim silama koje su stavljale pritisak na vlast da djeluje u njezinu korist. Dugoročno gledajući, ove nove ekspanzije nisu donijele dovoljno ekonomske koristi da bi zadovoljile uloženi kapital i trud.⁷⁷

14. ODLAZAK S VLASTI I SMRT

Godine 1888. umire Car Vilim I., a prijestolje je naslijedio njegov sin Fridrik III. No, zbog bolesti raka grla nakon samo 100 dana umire. Nasljeđuje ga njegov sin Vilim II., koji je bio veliki protivnik Bismarckovoj vanjskoj politici jer je smatrao da Njemačka zaslužuje „mjesto pod suncem“. Njihovi su se sukobi sve više povećavali, pogotovo 1890. godine kada je Bismarck izgubio parlamentarnu većinu zbog svojega antisocijalističkog zakona. Taj je zakon pružio ovlasti policiji da uhiti te protjera socijalističke aktiviste iz njihovih domova. Liberali su se protivili tom zakonu dok su konzervativci tražili da se zakon proširi i osnaži. Rezultat je bio pad vlade te se Bismarck okrenuo prema Caru da dobije dopuštenje za novu vladu i da prihvati zakon. Vilim je odbio prijedlog jer se solidarizirao s radničkim potrebama i nije želio ući u sukob sa socijalistima. Na to se kancelar uzbunio i uvrijedio te napustio sjednicu Reichstaga.⁷⁸

Završni se čin odvio nedugo zatim kada je Bismarck odbio zajedno s Vilimom potpisati proglas o zaštiti radnika kao što je to zahtijevao njemački ustav. To je odbijanje bio prosvjed protiv Vilimova sve većeg uplitanja u Bismarckove poslove i odluke. Kada je Bismarck nakon toga pristupio u kraljev ured, kako bi dobio odobrenje za stvaranje nove koalicije sa Strankom centra, Vilim ga je jednolično odbio. Uznemireni i potreseni Bismarck je napustio prostoriju i napisao burno pismo ostavke, osuđujući Vilimovo uplitanje u vanjsku i unutrašnju politiku. Pismo ostavke je objavljeno tek nakon njegove smrti. Bismarck je podnio ostavku na inzistiranje Vilima II. 18. ožujka 1890. u dobi od 75 godina te je otišao u ogorčenu mirovinu.⁷⁹ Živio je u Friedrichsruhu blizu Hamburga, a ponekad i na svojim imanjima u Varzinu i uzalud je čekao da ga pozovu za savjet.⁸⁰

⁷⁷ Isto, 169.-170.

⁷⁸ Jonathan Steinberg, *Bismarck: a life*, 429.-431.

⁷⁹ Isto, 447.-450.

⁸⁰ Isto, 450.

Najteži udarac za Bismarcka bio je 27. studenog 1894. kada mu umire žena Johanna von Puttkamer. Nedugo zatim se i njegovo zdravlje pogoršava i godinu dana kasnije postaje invalid, doživotno vezan za invalidska kolica. Posljednje je godine proveo sastavljajući svoje memoare u kojima napada Vilima i njegovu arogantnu naivnu politiku. Njegova je pronicljivost bila jaka još i u starosti kada je prerekao propast Njemačke za 20 godina od njegove smrti. Otto Eduard Leopold von Bismarck umire neposredno nakon ponoći 30. srpnja 1898. u dobi od 83 godine u Friedrichsruhu gdje je pokopan u Bismarckovom mauzoleju. Njega je, kao princ Bismarck, naslijedio njegov najstariji sin Herbert.⁸¹

⁸¹ Isto, 462.-464.

15. ZAKLJUČAK

Kada govorimo o Ottu von Bismarcku ne možemo započeti diskusiju bez isticanja njegova najvećega uspjeha, a to je ujedinjenje Njemačke. Ta uloga u transformaciji Europskog kontinenta i stvaranju najjače velesile onoga razdoblja, ostala je zapamćena još od razdoblja Napoleona. San koji je njemački narod imao stoljećima, ispunio je jedan čovjek koji se rodio kao protivnik nacionalizma i liberalizma. Taj je drski mladić jedino mario za zabavu i razvratnost, a ostatak je vremena bio izgubljen i nemotiviran. Mrzio je birokraciju i građansku klasu te je jedino stari srednjovjekovni konzervatizam smatrao vrijednim podupiranja. No kako se svijet oko njega mijenjao, tako se i on sam modificirao. Smrtnim slučajem u obitelji, upoznavanjem ljubavi svoga života, kršćanskom preobrazbom i prvim političkim djelovanjem ovaj je mladi čovjek napokon prestao gledati svijet kroz oči drskog izgubljenog mladića, već kroz oči odraslog realističkog državotvorca. Nakon tog trenutka njegova karijera sve više napreduje, od lukavog diplomata do kraljeve desne ruke. U tom je razdoblju shvatio i važnost nacionalizma koji je do tada njemu bio buržoazijski propagandni projekt. Cilj je ostvarenja njemačke nacije za njega postao vrhovni prioritet koji je trebao omogućiti sigurnost i jedinstvo cijelog germanskog naroda od Baltika do Alpa. U razdoblju od samo 8 i pol godina san je postao realnost, a Bismarck je postao kreator te realnosti. Bez obzira na sve uvjete koji su olakšali njegov cilj, ne možemo zanemariti činjenicu da se u onome razdoblju njemačko jedinstvo smatralo prosto nemogućim. Trebala je nezapamćena lukavost, genijalnost i fleksibilnost da se projekt Njemačkog Carstva ostvari. Upravo zato što je to znao i za to se zauzeo, ostao je zapamćen kao Otac Njemačke.

Za ostatak je njegovih znatiželjnika i ljubitelja bio politički guru. Njegovo pažljivo i sistematsko proučavanje nacionalnih interesa ostalih država omogućilo mu je da izbjegne opasne nesporazume i identificira prilike u kojima se interesi drugih nacija usklađuju s interesom Njemačke. On se u diplomaciji uvijek koristio samo realnošću, pragmatičnošću i kalkuliranošću bez ikakvih emocionalnih prisnosti prema ostalim akterima. Europski je kontinent za njega bio šahovska ploča na kojoj je dominirao sve do svoje ostavke. U svojoj je glavi procjenjivao i držao više mogućih poteza protivnika te je uvijek skrivao svoje ciljeve od drugih. Mogao je nadmudriti i nadigrati najpametnije političare, a svoju reputaciju je koristio kao oslonac diplomaciji ravnoteže snaga kojoj je cilj bio održati položaj Njemačke u Europi. Kroz reputaciju ratnika i mirotvorca manipulirao je velesilama Europe koje su uvijek bile dva koraka iza Željeznog

kancelara. Najupečatljivije su greške najčešće i bile uzrok unutrašnjeg pritiska koji je često tjerao kancelara da radi suprotno od svojih uvjerenja. Ipak, najveća je Bismarckova greška bila što nije iza sebe ostavio još jednoga Bismarcka da sigurno rukovodi i navodi Njemačku u nadolazećem razdoblju.

16. POPIS LITERATURE

Kersten, K., *Bismarck i njegovo doba.*, Beograd: Nolit , 1936.

Ludwig, E., *Bismarck.*, Paris: Payot, 1984.

Gall, L., *Bismarck: le revolutionnaire blanc*, Paris: Fayard, 1984.

Mehring, F., *Historija Njemačke: od kraja srednjeg vijeka*, Zagreb: Kultura, 1951.

Steinberg, J., *Bismarck: a life*, Oxford: Oxford University Press, 2013.

Goldstein, I., *Povijest / Industrijalizacija i nacionalne revolucije: (1848. - 1871.)*, Zagreb: Europapress holding, 2007.

Eyck, E., *Bismarck and the German Empire*, New York: W. W. Norton & Company, 1964.

Craig, G. A., *Germany, 1866–1945*, Oxford: Oxford University Press, 1980.

Taylor, A. J. P., *Bismarck: the Man and the Statesman*, New York: Alfred A Knopf, 1955.

Ross, R. J., *The Failure of Bismarck's Kulturkampf: Catholicism and State Power in Imperial Germany, 1871–1887*, Washington D.C.: Catholic University of America Press, 1998.

Dirlmeier, U., *Povijest Njemačke*, Zagreb : Barbat , 1999.

SAŽETAK

U ovom je radu prikazan život i politička karijera prvog njemačkog kancelara Otta von Bismarcka. U početku je rada opisano njegovo djetinjstvo i mladenaštvo koje je provedeno u otuđenosti i izgubljenosti. U prvim političkim aktivnostima Bismarck prolazi kroz neuspjehe koji će ga u potpunosti preobraziti u nadolazećem razdoblju. Prijelazom u diplomatske vode, on otkriva svoje prirodno okruženje. S iskustvom u diplomaciji prelazi u službu kancelara kralju Vilimu tijekom nesigurnog razdoblja u kraljevstvu. Nakon rješavanja unutrašnjopolitičkih prijevora i sukoba, okreće se svom vrhovnom cilju odnosno formiranju Njemačke države. Zahvaljujući svojim sposobnostima zadatak je izvršen u rekordnom razdoblju od samo 8 i pol godina. Nakon formiranja Njemačkog Carstva okreće se unutrašnjim pitanjima i mirotvornom vanjskom politikom. U ovom se razdoblju Bismarck susreće s najvećim izazovima i neuspjesima koje će rješavati do kraja karijere. Dolaskom novog cara na vlast Bismarckov stari oslonac nestaje te konstantne prepirke rezultiraju ostavkom Željeznog kancelara. Ostatak je života proveo na svom imanju, pišući memoare o svojoj prošlosti i osvrte o ondašnjim događajima. Otto von Bismarck ostao je poznat kao najveći političar 19. stoljeća i Otac ujedinjene Njemačke države.

Ključne riječi: Otto von Bismarck, Njemačko Carstvo, Kraljevina Pruska, Car Vilim I., diplomacija, Željezni kancelar

ABSTRACT

This paper presents the life and political career of the first German chancellor, Otto von Bismarck. At the beginning of this paper, his childhood and youth are described which were spent in alienation and lost. In his first political activities, Bismarck experienced the very failures that would completely transform him in coming years. By crossing into diplomatic waters, he discovered his natural environment. With experiences in diplomacy, he moved into the service of chancellor to King William during an uncertain period of time in the kingdom. After the resolution of internal political disputes and conflicts, Bismarck turned to his supreme goal, namely the formation of the German state. Thanks to his abilities, the task was completed in a record period of only 8 and a half years. After the formation of the German Empire he turned to internal issues and peaceful foreign policy. In this period Bismarck encountered the biggest

challenges and failures that he would deal with for the rest of his career. With the coming of the new emperor to power, Bismarck's old support disappeared and constant quarrels resulted in the resignation of the Iron Chancellor. He spent the rest of his life at his estate, writing memoirs about his past and reviews of the events of that time. Otto von Bismarck remained known as the greatest politician of the 19th century and the Father of the unified German state.

Keywords: Otto von Bismarck, German Empire, Kingdom of Prussia, Emperor William I, diplomacy, Iron Chancellor

**Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)**

Student/ica: JURE ZOVKO

Naslov rada: OTTO VON BISMARCK

Znanstveno područje i polje: POVIJEST HUMANISTIČKE ZNANOSTI

Vrsta rada: ZAVRŠNI RAD

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
JOSIP VRANDEČIĆ, PROF. DR. SC.

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje):
JOSIP VRANDEČIĆ, PROF. DR. SC.
TONIJA ANDRIĆ, IZV. PROF. DR. SC.
ALEKSANDAR JALIR, PROF. DR. SC.

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada.

Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 19.09.2023.

Potpis studenta/studentice: Jure Zovko

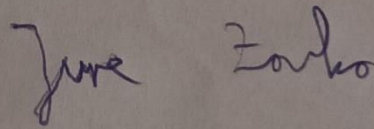
Napomena:

U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.

SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja JURE ZOVKO, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja magistra/magistrice POVIJESTI I POVIJESTI UMJETNOSTI izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 19.09.2023.

Potpis